

A korrupció formális modelljei

Németh Bálint*

2014. június 30.

Kivonat

Áttekintésünkben a korrupció formális mikroökonómiai és játékelméleti modelljeire összpontosítunk. A korrupciós jelenségek sokszínűsége az egységes modellkeret hiányát implikálja, ami a korrupció univerzális definíciójának hiányában olykor tisztázatlan fogalomhasználathoz vezet a szakirodalomban. Ez megnehezítheti a modellek feltételrendszerének és következtetéseinek egyértelmű összevetését. A klasszikus megközelítés szerint a korrump viselkedés megfelelő bérrendszer kialakításával (egyfajta hatékonysági bér megfizetésével), valamint a büntetések maximalizálásával szüntethető meg. Számos kutatás hívja fel azonban a figyelmet ezen ösztönzők visszas hatásaira (magasabb kenőpénzek és kontraszelekció). Noha a korrupció hatékony voltát támogató érvek nem plauzibilisek, egy második legjobb világban a korrupció teljes megszüntetése sem feltétlenül optimális. A korrupció által okozott költségek a bürokrácia minőségétől és centralizáltságától egyaránt függenek. Több modell támasztja alá azt a megfigyelést, hogy a korrupcióellenes intézkedések hatásossága rendkívül alacsony lehet, ha a korrupció társadalmi beágyazottsága magas. Ez kedvezőtlen esetben állandósult és öfenntartó korrupcióhoz vezethet, ami a társadalmi normák kiemelt szerepére hívja fel a figyelmet.

1. Bevezetés

A következőkben a korrupció formális modellezésének irodalmát mutatjuk be, mégpedig a mikroalapú megközelítésekre koncentrálva. Mielőtt azonban a modellek részletesebb áttekintésébe

---

*BCE Általános és Kvantitatív Közgazdaságtani Doktori Iskola és MTA-BCE „Lendület” Stratégiai Interakciók Kutatócsoport; e-mail: nemeth.balint.42@gmail.com

kezdenénk, tisztáznunk kell, mit is értünk korrupció alatt - ez pedig, mint hamarosan látni fogjuk, egyáltalán nem triviális feladat.

A korrupció formális modellezésével nagyjából a múlt század hetvenes éveitől foglalkoznak. Az első fontos eredmények Becker és Stigler (1974), illetve Rose-Ackerman (1975) nevéhez fűződnek. Meglehetősen összetett jelenségről van szó, melynek a törvényhozók felé irányuló illegális befolyásolási kísérletektől a közhivatalnokoknak fizetendő kenőpénzig számos megnyilvánulási formája lehetséges, miközben a korrump tranzakciókban való részvétel indítékai is hasonló változatosságot mutatnak a vizsgált szcenáriótól függően. Nem csoda hát, hogy az elméleti közgazdasági szakirodalomban a mai napig sincs minden igényt kielégítő, ki-kezdhetetlen definíció arra vonatkozóan, mit értünk korrupció alatt, és nem alakult ki egységes modellkeret sem.

Ami a definíciót illeti: a cikkek többsége azzal meghatározással (vagy annak valamilyen kissé módosított változatával) operál, mely szerint a korrupció a közhivatali hatalommal való visszaélés a játékszabályok megszegésével, személyes haszonszerzés céljából. Ezt a definíciót találjuk például Jain (2001) és Aidt (2003) áttekintéseiben, illetve nagymértékben hasonló a megfogalmazás Banerjee és szerzőtársai (2012) átfogó írásában is.¹ Anélkül, hogy túlságosan a részletekbe merülnénk, szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy ez esetben az árnyalatnyi különbségeknek is komoly szerepe van: ha például úgy gondoljuk, hogy a korrupció szükséges feltétele a közhatalommal való visszaélés, akkor ezzel voltaképpen kizártuk a nem állami tulajdonú vállalatoknál bekövetkező korrupciót a vizsgált jelenségek köréből, miközben nyilvánvaló, hogy a jelenség igenis létezik, például a beszerzések esetén.

Másrészt ha expliciten kikötjük, hogy a korrupció mindenképpen a játékszabályok felrúgását jelenti, akkor ezzel elfogadjuk azt is, hogy a mindenkori törvényi-társadalmi környezettől függően változik, mit tekintünk korrupciónak. Az ügyintézőnek szánt apró ajándék átadása így a törvényi szabályozástól és a szokásjogtól függően ítélandó illegális vesztegetési kísérletnek vagy az adott kultúrában teljesen elfogadott és legális gesztusnak. Nyilvánvaló persze, hogy a korrupció elemzése során nem vonatkoztathatunk el a konkrét társadalmi, kulturális és intézményi tényezőktől, de ezzel együtt sem árt óvatosnak lenni. Az előbbieket alapján ugyanis könnyen

---

¹A Transparency International is hasonló definíciót követ Korrupció Érzékelési Indexének (Corruption Perception Index, CPI) meghatározása során, lásd: http://www.transparency.hu/Korrupcio_Erzekelesi_Index

arra juthatunk, hogy korrupció az, amit a törvények és/vagy a szokások tiltanak - ez a túlságosan relatív meghatározás azonban közgazdasági szempontból vajmi keveset mondana, hiszen a korrupció okainak és gazdasági hatásainak modellezésében nem nyújt elég kapaszkodót.

Mindezen túlmenően az ismertetett definíció egy további hiányosságát is megemlíthetjük, nevezetesen, hogy nem domborítja ki eléggé a korrump tranzakciók interaktív jellegét, vagyis azt, hogy létrejöttükhöz legalább két szereplő együttműködése szükséges, a vesztegető és a vesztegetetté. Ha mármost a definíciót szó szerint értelmezzük, akkor például az egyetlen személy által elkövetett sikkasztást is korrupciónak kellene tekintenünk. Az intuíció továbbá azt súgja, hogy a korrump cselekedet további szükséges feltétele egy harmadik fél (állampolgár, társadalom, vállalat stb.) érdeksérelme - ez a feltétel, kis jóindulattal, kiolvasható a fenti definícióból is, mégpedig a hatalommal való *viSSzaélés* kritériumának implicit következményeként.

E helyütt ugyanakkor nem lehet célunk a közkeletű definíciós kísérletek imént vázolt problematikus vonásainak kiküszöbölése, így a szakirodalom többségével való összhang fenntartása érdekében némi szkepszissel és jobb híján megmaradunk az eredeti definíciónál.

Mint említettük, a korrupció szerfelett változatos megnyilvánulásai formái miatt nem meglepő (sőt, talán szükségszerű is), hogy nem alakult ki a jelenség vizsgálatára alkalmas egységes elméleti modellkeret. Ezzel összefüggésben a létező modellek sem tipizálhatók teljesen egyértelműen és átfedésmentesen. Már a módszertani-elméleti megközelítések is változatosak (általános egyensúlyi elemzés, játékelmélet stb.), mindazonáltal nyilván gyümölcsözőbb, ha a következőkben inkább a modellek által vizsgált kérdésekre fektetjük a hangsúlyt, melyek persze nem választhatók el teljesen az alkalmazott eszköztártól. A tárgyalás során először a korrump viselkedés összetevőit s az ellene elvben bevethető ösztönzőket vesszük szemügyre, majd a korrupció lehetséges következményeire koncentrálunk. Ugyanakkor előrebocsátjuk, hogy ez a tartalmi jellegű megkülönböztetés sem eredményez diszjunkt kategóriákat.²

Mivel írásunk fő célkitűzése az, hogy a korrupció mikroökonómiai-játékelméleti modelljeit mutassa be, így a makroimplikációkról is ezen modellek következtetéseit ismertetve ejtünk szót. A korrupció mérésének-mérhetőségének messzire vezető, fontos problémakörét sem tár-

---

²A modellek itt alkalmazott osztályozásához az eddigi áttekintő írások közül Aidt (2003) szemlélete áll a legközelebb, aki a következő tipológiát javasolja: 1) a hatékony korrupció modelljei 2) korrupció jóindulatú megbízóval 3) korrupció rosszindulatú megbízóval 4) öngerjesztő korrupció.

gyaljuk. Az empiria iránt érdeklődőknek Jain (2001), Lambsdorff (2005), valamint Banerjee és szerzőtársai (2012) áttekintő írásait ajánljuk.

2. Miért korruptak a gazdasági szereplők?

2.1. A klasszikus megközelítés

Mindenekelőtt vessünk egy pillantást a korrupt ügyletekben résztvevők helyzetére. A korrupció ismertett definíciója alapján világos, hogy létrejöttéhez elengedhetetlen a személyes haszon (járadék) megszerzésének képessége, amely „hivatali” hatalom révén szerezhető meg. Vajon hogyan nyílik erre lehetőség? A probléma első közelítésben nyilvánvalóan információs természetű: ha ugyanis minden szereplő minden cselekedete megfigyelhető volna, akkor megfelelő ellenőrző mechanizmussal és büntetésekkel - legalábbis elvben - megakadályozható volna a korrupció. Ha viszont a megfigyelés költséges, akkor információs aszimmetria lép fel - a jól informált fél azon döntése, hogy részt vesz-e a korrupt ügyletben, vagy sem, nem megfigyelhető. Vagyis a korrupció létrejöttének fő oka e gondolatmenet szerint voltaképpen a korrumpálható hivatalnokok esetében felmerülő *morális kockázati probléma*.

Az imént ismertett megbízó-ügynök megközelítés csirái egészen régi modellekben is fellelhetők, még ha maga a szisztematikusan kidolgozott elméleti keret nem is állt rendelkezésre akkoriban. Az alapvető elgondolásokat Becker és Stigler (1974) klasszikus példáján szemlél-tetjük. Tegyük fel, hogy egy hivatalnok azt fontolgatja, elfogadjon-e egy adott b nagyságú kenőpénzt. Ha elfogadja a kenőpénzt, akkor $0 < p < 1$ valószínűsége van annak, hogy lebukik, ekkor $F > 0$ nagyságú büntetést fizet (ami persze tekinthető a börtönben töltött időszak költségének is) amellet, hogy elveszti munkabérét, és kénytelen beérni a máshol megszerezhető w_0 rezervációs bérrel. Ha nem fogadja el a kenőpénzt, akkor w munkabérhez jut. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy minden imént felsorolt változó exogén.³ Tegyük fel továbbá - szintén az egyszerűség kedvéért -, hogy a hivatalnok kockázatsemleges. Ekkor abban az esetben

---

³A feltevés természetesen irreális, azonban mivel szándékunk csupán az irodalomban felmerülő fő kérdéskörök áttekintése, az egyszerűsítés nem jelent valódi problémát.

választja a kenőpénz elfogadását, ha

$$(1 - p)(w + b) + p(w_0 - F) > w \quad (1)$$

azaz

$$(1 - p)b > p(w - w_0 + F) \quad (2)$$

tehát a kenőpénz-elfogadás várható hasznának meg kell haladnia a várható költséget.

2.2. Első lehetséges ellenszer: bérezés

A (2) egyenlőtlenség üzenete meglehetősen triviális, de számos érdekes implikációja van. Tegyük fel először, hogy szeretnénk elvenni a hivatalnok kedvét attól, hogy kenőpénzt fogadjon el, és erre kizárólag a w bér megválasztása az eszközünk. Hogy erre koncentrálhassunk, tegyük fel, hogy $F = 0$. Ekkor a (2) egyenlőtlenség felhasználásával adódik, hogy az a bérszint, mely mellett a hivatalnok épp közömbös a kenőpénz elfogadása és elutasítása között

$$w^* = w_0 + \frac{1 - p}{p}b \quad (3)$$

A jobb oldal második tagjának pozitivitása miatt nyilvánvaló, hogy $w^* > w_0$, vagyis a hivatalnoknak a rezervációs bérnél (piaci bérnél) nagyobb bért (egyfajta *hatékonysági bért*) kell fizetnünk a korrupció elkerülése érdekében. Az átváltás tehát világosnak látszik: ha meg akarjuk szüntetni a korrupciót, akkor járadékban kell részesítenünk a hivatalnokot - de vajon mennyiben múlik ez a következtetés egyszerű modellünk speciális feltevésein?

Nos, az irodalomban fellelhető érvelések alapján van okunk a kételkedésre. Tegyük fel ugyanis, hogy a kenőpénz nagysága (b) nem exogén többé, hanem a vesztegető és a vesztegetett fél közötti alku eredménye.⁴ Ekkor a w bér ceteris paribus növekedése azt jelenti, hogy megnő a korrupciós ügylet várható költsége a hivatalnok számára, ami viszont b endogenitása esetén jellemzően nagyobb kenőpénzekhez, így magasabb szintű korrupcióhoz vezethet.

Az előző gondolatmenet lényegében Mookherjee és Png (1995) írásán alapul, de a haté-

---

⁴Az alku pontos formáját nem specifikáljuk, mert a következő gondolatmenet enélkül is érvényes marad.

konysági bérekkel kapcsolatban óvatosságra int Besley és McLaren (1993) is. Érvelésük lényegének megértéséhez tegyük fel, hogy a potenciális hivatalnokoknak kétféle típusa lehetséges: $0 < \gamma < 1$ részük becsületes, míg $1 - \gamma$ részük nem becsületes. A becsületes hivatalnokok sosem korrumpálhatók, míg a nem becsületes hivatalnokok korrumpálhatók, azaz akkor és csak akkor vesznek részt a korrupciós ügyletben, ha a (2) egyenlőtlenség feltételei fennállnak. Továbbra is tegyük fel, hogy $F = 0$, és tételezzük fel b exogenitását is. Ha az egyes hivatalnokok típusa nem megfigyelhető a megbízó (mondjuk az állam) számára, és csak a γ paraméter nagysága ismert, az azt jelenti, hogy a morális kockázati probléma mellett *kontraszelekciós probléma* is jelen van.

Tegyük fel, hogy minden potenciális hivatalnok maga dönti el a w bér ismeretében, hogy hivatalnokká válik-e, vagy a versenyszférában dolgozik w_0 bérért! Nyilvánvaló, hogy ha a továbbiakban is a (3) egyenletnek megfelelő hatékonysági bért fizetjük, akkor minden érintett hivatalnokká válik és teljesen megszűnik a korrupció. Ha ezzel szemben a w_0 nagyságú rezervációs bért fizetjük, a hivatalnokoknak pontosan γ része viselkedik korrupciós módon, miközben a potenciális populáció minden tagja hivatalnokká válik. Van azonban egy harmadik lehetőség is: fizethetünk a rezervációs bérnél kisebb bért, amely mellett *ex ante* csak a nem becsületes potenciális hivatalnokok döntenek a hivatalnoki munka mellett. Ha tehát $w < w_0$, de $(1 - p)(w + b) + pw_0 > w_0$, vagyis fennáll, hogy $w + b > w_0$, akkor megvalósul a kontraszelekció: egyetlen becsületes típusú egyén sem választja a hivatalnoki állást, így minden hivatalnok korrumpálható. Az ilyen béreket Besley és McLaren (1993) *kapitulációs béreknek* hívja. Cikkükben általánosabb körülmények között megmutatják, hogy bizonyos körülmények között a kapitulációs bérek alkalmazásával nagyobb társadalmi jólét érhető el, mint a hatékonysági bérek vagy a rezervációs bérek megfizetésével.

Mint láttuk, a kontraszelekciós probléma felvetése érdemben módosíthatja a szereplők viselkedését. Ezt más szempontból is érdemes meggondolni. Tegyük fel most, hogy a potenciális munkavállalók *képességei* is különböznek: egy részük relatíve termelékenyebb lenne hivatalnokként, míg más részük termelékenyebb lenne a versenyszférában dolgozva (mondjuk vállalkozóként). Ha mármint ebben az egyszerű kétszektáros gazdaságban a hivatalnokok kenőpénzekre tehetnek szert, akkor - mint láttuk - a piacon elérhető bérnél magasabb bért kell

fizetnünk a korrupció elkerülése érdekében. A magasabb bérkilátások viszont olyanokat is az állami szektorba csábíthatnak, akik egyébként egy korrupció nélküli világban vállalkozóként dolgoztak volna. A tehetségnek ez a rossz allokációja áll Acemoglu és Verdier (1998, 2000) írásainak középpontjában. Miközben a korrupció csökkentése a tulajdonjogok biztosítása vagy a vállalatok támogatása érdekében kívánatos lehet, a hatékonysági bérek megfizetésének az az ára, hogy esetleg szuboptimális lesz a versenyszférában dolgozók száma. Emiatt az összjólet szempontjából kívánatos lehet valamilyen szintű korrupció eltűrése.

2.3. Második lehetséges ellenszer: büntetések

Láttuk tehát, hogy a hatékonysági bérek nem csodafegyverek. Mi a helyzet a büntetésekkel? A (2) egyenlőtlenség jobb oldala azt sugallja, hogy F növelésével ceteris paribus csökkenthető a korrupcióra való ösztönözöttség. Amennyiben a megfigyelés hatékonyságának (azaz p értékének növelése) költséges, ez ahhoz a következtetéshez vezet, hogy jóléti szempontból a maximális büntetés az optimális.

A vesztegetéssel kapcsolatban lényegében erre a megállapításra jut Polinsky és Shavell (2001) is. Modelljük azon ritka kivételek közé tartozik, ahol egyszerre van jelen a tisztviselő megvesztegethetősége (mondjuk egy rajtakapott bűnöző által) és a tisztviselő egyoldalú visszaélésének lehetősége (ami tömören az ártatlan állampolgárokkal szembeni tisztességtelen viselkedést jelenti). A szerzők azt találják, hogy ilyen körülmények között a bűnöző által ajánlott kenőpénz elfogadása maximális büntetéssel szankcionálandó. Az egyoldalú visszaélés szankciói nem ilyen egyértelműek, azonban ez az eredmény a szerzők saját bevallása szerint is nagyban múlik a modell - itt nem részletezett - speciális feltevésein.

Mármost a maximális büntetésekkel kapcsolatban több ellenvetés is tehető⁵. Egyrészt a csillagászati nagyságú büntetések nem feltétlenül megvalósíthatók - sérthetnek például bizonyos társadalmi konvenciókat. Másrészt világos, hogy a nagyobb büntetések könnyen nagyobb bűnök elkövetésére ösztönözhetnek. A példánkban szereplő F növelése ugyanúgy a kenőpénzek összegének növekedéséhez s így magasabb korrupcióhoz vezethet a kenőpénz endogenitása esetén, mint a hivatalnokok bérének növekedése (lásd ismét Mookherjee és Png (1995) írását).

---

⁵A vonatkozó jogi és közgazdasági formális irodalmat részletesen áttekintő írás Garoupa (1997).

Bowles és Garoupa (1997) egy, a Polinsky-Shavell-modellhez hasonló keretet vizsgál, de pusztán a megvesztegethetőségre koncentrálva, vagyis arra az esetre, amikor a bűnöző kenőpénzt ajánlhat a hivatalnoknak azért, hogy elkerülje a büntetést. A szerzők arra jutnak, hogy amennyiben a korrupció társadalmilag költséges, akkor a maximális büntetés nem feltétlenül maximalizálja a jólétet. Hasonló megállapítás olvasható ki a modell Garoupa és Jellal (2004) által kiterjesztett változatából, amikor a hivatalnokok információja nem teljes a korrupciós ügyletben való részvétel lehetőségköltségét illetően.

Az olvasónak e ponton okkal lehet némi hiányérzete: noha írásunk elején kihangsúlyoztuk, hogy a korrupció interaktív jelenség, eddig csak a hivatalnokok büntetésével foglalkoztunk, azal nem, hogy miként érdemes szankcionálni a korrupciós ügylet másik résztvevőjét, amennyiben az ügylet számára is előnyös. Az aszimmetrikus büntetések hatásainak szisztematikus feltárásával eddig összességében adós maradt az irodalom. A kivételek közül Lambsdorff és Nell (2006) írását említjük meg⁶, mely az engedékenységi programok hatását elemzi a felek aszimmetrikus büntetése esetén. Az engedékenységi programok elvben csökkenthetik a korrupcióra való hajlamot azáltal, hogy a korrupciós ügyletben való részvétel kockázatai megnőnek, mert a másik fél esetleg ösztönzött annak bejelentésére⁷. Lambsdorf és Nell formális modelljéből az az intuitív következtetés vonható le, hogy a korrupciótól való elfajta elrettentés érdekében célszerű a kenőpénz elfogadását kevésbé, a kenőpénzért cserébe nyújtott ellenszolgáltatást jobban büntetni, míg a vesztegetők esetében a vesztegetést célszerű jobban büntetni, mint a viszonzás elfogadását.

Végül persze az a kérdés is joggal felvethető, hogy egyoldalú visszaélés esetén az áldozat miként tehető érdekeltté a korrupcióellenes intézményekkel való együttműködésben. E téma explicit felvetése szintén meglehetősen alulreprezentált a formális irodalomban (két kivétel: Cadot (1987), illetve Amegashie (2013)), noha nem vitatható, hogy az áldozatok bejelentései kiemelt fontossággal bírhatnak a korrupcióellenes küzdelemben. Az áldozatok motivációi mindazonáltal nagyban függenek a körülményektől, például attól, mennyire bíznak az intézményekben, vagyis a felsőbb szintű hierarchiát is korrupciónak vélik-e. Ez pedig már átvezet a

---

⁶Egy másik kivétel Spengler (2012).

⁷A gondolat az antitörzst-irodalomból származik, lásd Motta és Polo (2003) írását. A korrupcióellenes engedékenységi programok veszélyeire figyelmeztet Buccirosi és Spagnolo (2006).

következő problémakörhöz.

2.4. A társadalmi-intézményi környezet szerepe

Vajon mi okozhatja az ellenőrző mechanizmusok, tehát az ellenőrzésre hivatott intézményi környezet gyengeségét, azaz - első közelítésben - a (2) egyenlőtlenségben p alacsony értékét? Hiszen az egyenlőtlenségből látszik, hogy amint p ceteris paribus növekszik, a korrumpált ügylet várható haszna a hivatalnok számára egyre kisebb a várható költséghez képest⁸.

Egy fontos okot már korábban említettünk: az ellenőrző mechanizmus működtetése költséges. Ez a gondolat azonban sokféleképpen cizellálható és továbbgondolható - világos, hogy ha az ellenőrzést végző bürokrácia maga is korrumpálható (mint a Mookherjee és Png (1995), Bowles és Garoupa (1997), illetve Polinsky és Shavell (2001) modellek esetén), akkor az önmagában is ronthatja az ellenőrző mechanizmus hatékonyságát. Az ellenőr és az ellenőrzött fél összejátszásának lehetősége koalícióbiztos szerződés megalkotását igényli (Tirole (1986), illetve Laffont és Tirole (1993)), miközben az alsóbb szintű bürokratikus korrupció könnyen átterjedhet a hierarchia felsőbb szintjeire is (Cadot (1987)).

Az, hogy a hivatalnokok mennyire korrumpálhatók, nagyban múlik a társadalmi környezeten és a történeti előzményeken, amint ezt Andvig és Moene (1990) alapvető írása hangsúlyozza. Érvelésük lényegét Aidt (2003) egyszerűsített példája segítségével szemléltetjük.

Tegyük fel, hogy alapvetően minden hivatalnok korrumpálható, azaz az ismertett Becker és Stigler (1974) modell körülményei között vagyunk, néhány különbséget leszámítva. Először is tegyük fel, hogy a hivatalnokok különböznek a korrupcióra való hajlandóságukat illetően: egy hivatalnok számára az ismertett (várható) költségeken túl c költséggel jár a korrumpált ügyletben való részvétel. Tegyük fel azt is, hogy a hivatalnokok kontinuum számosságúak és mértékük egységnyi, illetve hogy a c költség eloszlását a $G(\cdot)$ eloszlásfüggvény határozza meg. Ez a költség könnyen interpretálható valamely hivatalnokként különböző erkölcsi vagy tranzakciós költségként. Tételezzük fel azt is, hogy a hivatalnokok ellenőrzését végző bürokrácia tagjai kétféle típusúak lehetnek, becsületesek és nem becsületesek. Mármint egy tetten ért korrumpált hivatalnokkal két dolog történhet: ha becsületes ellenőr kapta el, akkor mindenképp megbün-

---

⁸Egy ennél szofisztikáltabb ellenőrzési struktúrát vizsgál Mookherjee és Png (1992).

tetik (és elveszíti a munkáját). Ha nem becsületes ellenőr kapta el, akkor viszont a b kenőpénz továbbadása fejében megúszhatja a büntetést.

Az egyszerűség kedvéért legyen $w_0 = F = 0$ és tegyük fel, hogy egyensúlyban a korrump hivatalnokok aránya megegyezik a korrump ellenőrökével. Jelölje ezt az arányt $1 - \alpha$. Ilyen körülmények között egy adott hivatalnok elfogadja a kenőpénzt, amennyiben $(1 - p)(w + b) + p(1 - \alpha)w - c > w$ fennáll, és a korrump hivatalnokok egyensúlyi arányát az

$$1 - \alpha = G((1 - p)b - p\alpha w) \quad (4)$$

összefüggés adja meg. Ebből jól látszik, hogy minél nagyobb a korrump bürokraták aránya (vagyis minél alacsonyabb α értéke), annál nagyobb a kenőpénz elfogadására való hajlandóság a hivatalnokok körében. Ez azt jelenti, hogy a korrupció öngerjesztő lehet: egy alacsony α -ra irányuló várakozás önbeteljesítővé válhat, így egyensúlyban magas szintű korrupció valósulhat meg. Ugyanakkor ha a várakozások szerint alacsony lesz a korrupció, akkor ez önmagában is kevésbé csábítóvá teszi a kenőpénz elfogadását, ami alacsony szintű korrupciós egyensúlyt eredményezhet.

A többes egyensúlyok lehetősége Andvig és Moene (1990) modelljének egyik kulcseredménye. Ez ugyanis azt jelenti, hogy egy alapvetően korrump társadalomban a várakozások önbeteljesítő képessége miatt esetleg jóval kevésbé hatékonyak a fentebb tárgyalt ösztönzők (bérek, büntetések), mint egy alacsony korrupciós szinttel rendelkező társadalomban, tehát az intézményi-társadalmi környezet és a korrupció társadalmi beágyazottságának mértéke kiemelt fontosságúak a korrupcióellenes intézkedések várható sikerét illetően. A korrump országokban, melyek jellemzően gazdaságilag fejletlenebbek, így perzisztenssé válhatnak a korrupció negatív hatásai, többek között épp az alacsonyabb növekedés, vagyis az ilyen társadalmak ördögi körbe kerülhetnek (Mauro (2004)).

A többes egyensúlyoknak a hálózati hatások és a statisztikai diszkrimináció irodalmából is jól ismert lehetősége helyett a történeti meghatározottságra fekteti a hangsúlyt Tirole (1996) kollektív reputációs modellje. Tegyük fel ugyanis, hogy minden egyén maga dönt ugyan arról, hogy korrumpává válik-e vagy sem, de ez a döntés csak saját maga számára megfigyelhető. A vele üzleti vagy hivatali kapcsolatba kerülő másik egyén csak tökéletlen informáltsággal rendelke-

zik: ismeri ugyan az egyén egy bizonyos jellemzőjét, például azt, hogy egy adott társadalmi csoporthoz tartozik-e vagy sem, de az individuális karakterisztika nem megfigyelhető. Ekkor kiemelt szereppel bírhat az egyes csoportok kollektív reputációja, azaz hogy az adott csoport tagjai jellemzően korruptnak vélték-e vagy sem. Amennyiben a csoport története olyan, hogy a velük kapcsolatba kerülők szerint a tagok jellemzően korruptak, akkor a csoporthoz tartozó egyén ösztönzöttsége a becsületes viselkedésre radikálisan csökkenhet: jobban megéri számára korrupt módon viselkedni, hiszen a csoport negatív reputációja miatt amúgy is megbélyegzik. Egy korrupt hírnévnek „örvendő” csoport reputációjának helyreállítása pedig igen hosszú időt vehet igénybe, vagyis a hagyományos ösztönzők ez esetben is mérsékelt módon lehetnek csak hatásosak. Vegyük észre, hogy itt a többes egyensúly voltaképpen statikusan adott lehetősége helyett egyértelműen a történet dinamikus vonatkozásai számítanak.⁹

Azonban akár a statikus, akár a dinamikus aspektust hangsúlyozzuk, a tanulság az, hogy ha az egyén korrupcióra vonatkozó döntése nem független a többiek döntésétől, akkor ez a tény az ellenőrző mechanizmus endogenitásán vagy a múltbeli történéseken keresztül kihathat a pillanatnyi korrupciós szintre. Vagyis, kissé általánosabb megfogalmazásban: a társadalmi beidegződések, normák által implikált tehetetlenség miatt a korrupció könnyen öngerjesztővé vagy önfenntartóvá válhat¹⁰. Ezt a lehetőséget más kontextusban, a Bowles és Garoupa (1997) modellt kibővítve vizsgálják Chang és szerzőtársai (2000): felteszik, hogy a tetten ért bűnöző által megvesztegetett rendőr számára a korrupt ügyletben való részvétel pszichológiai költsége expliciten függ attól, hogy a többi rendőr milyen arányban korrupt, azaz ha több rendőr korrupt, akkor a pszichológiai költség alacsonyabb. A szerzők megmutatják, hogy ilyen körülmények között az eredeti Bowles és Garoupa (1997) modellel szemben akkor sem feltétlenül optimális a maximális büntetések fenntartása, ha a korrupció önmagában társadalmi szempontból nem költséges.

---

⁹Tirole (1996) modellje épp az említettek miatt szorosan kapcsolódik a munkapiacra tapasztalható statisztikai diszkrimináció kérdésköréhez is, vagyis mondandója általánosabb érvényű annál, hogy csak a korrupcióra korlátozódjon. Ezt a modellt sztochasztikus környezetben továbbgondolva Levin (2009) még hangsúlyosabban érvel a reputáció hosszú távú determináló hatása és az általa okozott tehetetlenség mellett.

¹⁰Egy empirikus kutatásban Fisman és Miguel (2007) kimutatja, hogy a Manhattanban szolgálatot teljesítő ENSZ-diplomaták közül jóval nagyobb mértékű befizetetlen parkolási bírságot halmoztak fel azok 2002-ig azok, akik korruptabb országból érkeztek, ami a normák erős individuális rögzítettségére utal. Ugyanakkor egy 2002-es jelentős szabályszigorítást követően a befizetetlen bírságok jelentősen csökkentek, vagyis a határozott intézkedések segítségével van némi remény a helyzet javítására.

2.5. Politikai korrupció

Az előzőekben utaltunk ugyan arra, hogy a felsőbb szintű bürokraták viselkedése fontos szerepet játszik a korrupció kialakulásában, nem különböztettük meg azonban expliciten azt az esetet, amikor a törvényhozók korrupt viselkedéséről van szó. Az eddig tárgyalt modellek többségükben a korrupció „mindennapi” formáira összpontosítanak (*petty corruption*), vagyis az állampolgár és a hivatalnokok közötti rendszeres interakciók során felmerülő problémákra. A politikai korrupció (*grand corruption*) vizsgálata felvet néhány eddig nem említett szempontot is, noha az alapgondolat kiinduló példánk segítségével is szemléltethető.

Tegyük fel ugyanis, hogy a hivatalnok helyett egy politikus döntési problémáját vizsgáljuk, és tekintsük a (2) egyenlet kissé módosított változatát abban az esetben, ha a politikust kenőpénz fizetésével próbálják egy, a köz számára kedvezőtlen döntés meghozatalára bírni! Legyen $F = w_0 = 0$, és tegyük fel, hogy $1 - p$ most a politikus újraválasztásának esélyét jelenti, amennyiben kenőpénzt fogadott el, és a közérdekkel ellentétes döntést hozott (kedvező döntés esetén a politikust mindig újraválasztják). Ha a politikust újraválasztják, δV jelenértékű jövedelemben részesül a további időszakokban, ahol δ a diszkontfaktor. Politikusunk mindazonáltal akkor is megkapja az aktuális periódusbeli w jövedelmet, ha nem választják újra. Ekkor a politikus az aktuális periódusban elfogadja a kenőpénzt, ha $(1 - p)(b + w + \delta V) + pw > w + \delta V$, vagyis $(1 - p)b > p\delta V$.

Ebből az egyszerű forgatókönyvből máris származtatható néhány fontos implikáció. Egyrészt minél türelmetlenebb (mohóbb) egy politikus, vagyis minél alacsonyabb δ , annál nagyobb a korrupcióra való ceteris paribus hajlandóság. Másrészt minél kevésbé számíthat arra egy politikus, hogy korrupció esetén újraválasztják, azaz minél alacsonyabb $1 - p$ értéke, annál kevésbé éri meg számára korruptnak lenni ($1 - p = 0$ esetén soha). Vagyis kulcsfontossággal bír a politikusok *elszámoltathatósága* (lásd bővebben: Besley (2012)). Azt várhatjuk, hogy egy olyan társadalmi berendezkedés esetén, ahol a politikusok kevésbé számoltathatók el, vélhetően nagyobb mértékű a politikai korrupció. Másképpen fogalmazva, a korrumpálható politikusok érdekében állhat minden olyan lépés, amely az elszámoltathatóságot csökkenti, így például a média befolyásolása (lásd Prat és Strömberg (2011)). A korrupció szintje függhet a választási rendszertől (Persson és szerzőtársai (2000)), a végrehajtó és törvényhozó hatalom elválasztásától, valamint

attól, rendelkezésre állnak-e a megfelelő fékek és ellensúlyok (Persson és szerzőtársai (1997)).

A fentiekben természetesen idealisztikus feltevés volt, hogy a jó döntést hozó politikust biztosan újraválasztják. Bizonyos döntések helyessége csak hosszú távon igazolódik be (Besley (2012)), és a választók sem képesek teljesen elköteleződni amellett, hogy újraválasztják a jól teljesítő politikusokat (Aidt és szerzőtársai (2008)). Másrészt a politikusok megfigyelhető teljesítménye rajtuk kívül álló körülményektől is függhet, ami növeli a kísértést arra, hogy a politikus inkább kisajátítson minden elérhető járadékot az aktuális periódusban, mint hogy magas erőfeszítéssel dolgozzon az újraválasztás érdekében (Aidt (2003)).

Balafoutas (2011) egy *pszichológiai játék* keretében vizsgálja a politikai korrupciót. A modellben egy vállalat próbál (kenőpénzért cserébe) számára kedvező, ám a társadalom számára kedvezőtlen döntésre bírni egy politikust. A politikus azonban számol azzal, hogy a társadalom elvárásokat táplál vele szemben: ha a társadalom „jó” döntést vár a politikustól, ám az ezzel ellentétesen cselekszik, akkor ez a politikus számára erkölcsi költséggel jár. Ezzel szemben ha a társadalom, mondjuk, nem vár semmi jót a politikustól, az említett erkölcsi költség nem merül fel. A játék egyensúlyi elemzéséből kitűnik, hogy amennyiben a társadalom „realistább” (alkalmazkodóbb), azaz viszonylag gyorsan igazítja ki a vélekedéseit, akkor a korrupciónak hosszú távon nagyobb esélye van.

Az eddig mondottak alapján az az elvi dilemma merülhet fel, hogy vajon mi különbözteti meg a lobbitevékenységet (ami legális) a korrupciótól (ami illegális). A distinkció a szakirodalomban sem feltétlenül világos. Vajon a politikai korrupció és a lobbi ekvivalensek? Nos, a kifejezetten ezzel a kérdéssel foglalkozó néhány írás szerint a válasz nemleges (lásd Svensson (2005), illetve Harstad és Svensson (2006)): a korrupció ugyanis a meglévő szabályok *mellett* zajlik (azokat megkerülve), míg a lobbizás a szabályok *megváltoztatására* irányul.¹¹

---

¹¹A legális korrupció témájában lásd még Kaufmann és Vicente (2011) írását.

3. Milyen következményekkel jár a korrupció?

3.1. Hatékony-e a korrupció?

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy közgazdasági elméleti szempontból egyáltalánl károsnak tekintendő-e a korrupció. Egy lehetséges hatást - a tehetség rossz allokációját - már előrebocsátottunk az Acemoglu és Verdier (1998, 2000) kapcsán. Ezzel együtt akad néhány írás az irodalomban, melyek a korrupció kedvező hatásait hangsúlyozzák. Milyen érvek szólhatnak a korrupció *mellett*? Egy klasszikus formális érvelést jelenít meg Lui (1985) sorállási modellje. Képzeljük el, hogy valamely szolgáltatás igénybevételéhez vagy valamilyen engedély megszerzéséhez sorba kell állni, várakozni kell. Mindenki ideje drága, de különböző mértékben drága, vagyis a várakozó polgárok e szempontból heterogének. Tegyük fel viszont, hogy ez az idő-költség a szolgáltatást nyújtó vagy az engedélyt kiadó hivatalnok számára nem megfigyelhető, de a polgárok megvesztegethetik őt, és a kiszolgálás sorrendjét a kenőpénzek nagysága dönti el. Ekkor a korrupció hatékony kimenetelt eredményezhet abban az értelemben, hogy végül is azt szolgálják ki leghamarabb, akinek az ideje a legdrágább.

Voltaképpen arról van szó, hogy a korrupció olyan esetben, amikor egyébként nem hatékony kimenetel következne be, a gazdaság „kenőolajaként” működhet, ezzel kiküszöbölve az információs vagy más okokból előálló kudarcot. Beck és Maher (1986), illetve Lien (1986) az árverések és a vesztegetések bizonyos feltevések melletti ekvivalenciájára hívják fel a figyelmet¹², Saha (2001) pedig szintén azt hangsúlyozza, hogy adott körülmények között a vesztegetés a várakozási idő csökkentése révén növelheti az összjóletet.

Ez az érvelés azonban számos megfontolást figyelmen kívül hagy, melyek közül néhányat az eddigiekben már érintettünk, néhány káros következményre pedig a későbbiekben fogunk kitérni. Emellett gondoljuk meg a következőket is. Először is, a korrupció jellemzően illegális tevékenység, így eltitkolásának komoly tranzakciós költségei lehetnek. Shleifer és Vishny (1993) felhívják a figyelmet arra, hogy a korrupciót a vele járó magas tranzakciós költségek miatt nem tekinthetjük olyanoknak, mint az adókat, továbbá azt is hangsúlyozzák, hogy a gazda-

---

¹²E ponton azonban azt a kérdést is feltehetjük, hogy mi történik abban az esetben, ha árverések lebonyolítása során jelenik meg a korrupció lehetősége. Erről és a jóléti következményekről lásd Eső és Schummer (2004), valamint Menezes és Monteiro (2006) írásait.

sági növekedésre gyakorolt negatív hatás is kritikus mértékű lehet elmaradottabb országokban, amennyiben például a külföldről érkező transzferek (segélyek) nem érnek célba.¹³ Ráadásul mivel nincsenek meg a törvények által szolgáltatott garanciák, a korrupció árnyékában kötött szerződések jogi úton nem kikényszeríthetőek. Ez alááshatja az üzleti bizalmat, és kiszámíthatatlanná teheti a gazdasági szereplők viselkedését. Harmadszor, a korrupció révén elérhető hasznok társadalmi szempontból pazarló járadékvadászatra ösztönözhetnek. Mindezek miatt a „hatékony korrupció” elmélete könnyen kikezdhető, és a figyelemreméltó érvek ellenére általában nem elfogadott.¹⁴

Akkor vajon a korrupció teljes megszüntetése volna a legjobb megoldás? Egyszerűen megmondhatjuk, hogy ez nem feltétlenül következik az előzőekből. A korrupció lehetősége ugyanis általában, mint láttuk, valamilyen információhiány következtében merül fel, ami azt jelenti, hogy a first-best típusú megoldások nem működnek. A second-best megoldások esetén viszont a korrupció megszüntetése révén elérhető hasznokat a korrupció megszüntetésének költségeivel kell összevetnünk, és könnyen lehet, hogy az így elérhető legjobb kimenetel esetén is meg kell tűrnünk valamilyen szintű korrupciót.¹⁵

3.2. Korrupció és centralizáció

A korrupció negatív következményeire visszatérve még egy nagyon fontos megállapítást kell tennünk Shleifer és Vishny (1993) klasszikus írása alapján: azt, hogy a korrupció mennyire káros, nagyban befolyásolja, hogy milyen a korrupcióval fertőzött bürokrácia centralizáltsági foka. Ezt, mint rövidesen kiderül, úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a következmények a *piacszerkezettől* függnék. Képzeljük el ugyanis, hogy a vállalkozók engedélyt kötelesek kiváltani, hogy vállalkozásukat működtethessék. Az engedély kiváltása elviekben ingyenes, de a bürokrácia korrupszása miatt kenőpénzt kell fizetni a hivatalnoknak. Az egyszerűség kedvéért

---

¹³A korrupció és a gazdasági növekedés kapcsolatáról lásd többek között Mauro (1995) klasszikus empirikus tanulmányát, valamint Barreto (1998), Mauro (2004), Aidt és szerzőtársai (2008), illetve Blackburn és Forgues-Puccio (2009) írásait. A korrupció és az adósságdinamika kapcsolatát vizsgálja Bessenyei (2004). Az etnikai töredezettség, a korrupció és a gazdasági növekedés összefüggéseire mutatnak rá Cerqueti és szerzőtársai (2012).

¹⁴Az elmélet részletesebb értékelést illetően lásd Aidt (2003) írását.

¹⁵A tárgyalt írások közül erre a következtetésre jut például Acemoglu és Verdier (1998, 2000), illetve a Besley és McLaren (1993) által vizsgált kapitulációs bérek esetleges jólétmaximalizáló volta is ezeket a megfontolásokat támasztja alá.

tekintsünk el attól, hogy a hivatalnok esetleg lebukik!¹⁶ Tegyük fel, hogy a hivatalnok ismeri a vállalkozók fizetési határhajlandóságát (keresleti függvényét) az engedély iránt, de nem képes árdiszkriminációra! Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között problémája ekvivalens egy profitmaximalizáló monopolista problémájával, azaz a kenőpénz optimális nagyságát az engedélyek azon mennyisége határozza meg, ahol a határbevétel megegyezik a határköltséggel.

Tegyük fel most azt, hogy a vállalkozók nem egy, hanem több engedélyt kötelesek kiváltani, és a vállalkozás csak az összes engedély birtokában működhet, azaz az engedélyek tökéletesen kiegészítő viszonyban állnak!¹⁷ Vajon mi lesz most az egyensúlyi kimenetel? A válasz attól függ, hogy a kiegészítő engedélyek beszerzése érdekében hány hivatalt kell meglátogatni. Ha továbbra is egyetlen hivatalnokot kell megvesztegetni, akkor a kimenetel hasonló lesz az előzőhöz. Ha viszont a különböző engedélyeket különböző hivatalnokoktól kell beszerezni, akkor az eredmény sokkal rosszabb: habár a hivatalnokok kiegészítő termékeket „árulnak”, külön-külön maximalizálva profitjukat ezt nem veszik figyelembe. Pontosabban, nem törődnek azzal, hogy a kenőpénz emelésével nem csak a maguk által kibocsátott engedély iránti kereslet csökken, hanem a negatív keresztár-rugalmasságok miatt a többi engedély iránti kereslet is. Ez a kimenetel, mint a piacszerkezetek irodalmából jól ismert, társadalmi szempontból sokkal rosszabb, mint ha egyetlen monopolista hivatalnok bocsátaná ki az engedélyeket. Így hát a korrupt bürokrácia centralizáltságának foka szoros kapcsolatban van azzal, hogy mennyi kárt okoz a korrupció, és az sem feltétlenül igaz, hogy az állami szolgáltatások decentralizációja jótékony hatású.¹⁸

Meg kell jegyeznünk, hogy az elméleti következtetések nem ilyen egyértelműek, ha feltezzük, hogy a gazdaságban létezik informális szektor is. Ekkor ugyanis a formális szektorban tevékenykedő bürokraták mohóságát elvben korlátozhatja az az opció, hogy a vállalkozók átléphetnek az informális szektorba (lásd Choi és Thum (2005), Echazu és Bose (2008), illetve Bjørnskov (2011)).

---

¹⁶Ha a korrupció teljesen átítatta a társadalmat, ez a feltevés nem is túlzottan életszerűtlen.

¹⁷Például a vállalkozás működéséhez szükség lehet önkormányzati és különféle hatósági engedélyekre is.

¹⁸A téma újabb keletű elemzését lásd például Lambert-Mogiliansky és szerzőtársai (2008) játékelméleti ihlettségű írásában. Itt az eredmény homályosabb.

4. A korrupció elméleti irodalmának értékelése

Az előzőekben áttekintettük a korrupció legfontosabb formális modelljeit. Láttuk, hogy a hivatalnokok korrupciótól való elrettentése érdekében különféle ösztönzők vethetők be (hatékony sági bérek, büntetések, ellenőrzések), ám azt is láttuk, hogy ezen ösztönzők hatásossága sokszor kérdéses, hiszen a magasabb bérek például magasabb kenőpénzekhez és a tehetség rossz alkációjához vezethetnek. Ráadásul ha a társadalomba mélyen beágyazódott a korrupció, akkor a társadalmi normákon vagy a kollektív reputációs mechanizmuson keresztül tehetetlenség épül be a folyamatba, így a hagyományos ösztönzők sokkal alacsonyabb hatásfokkal működnek. Azt is láttuk, hogy a korrupció következményei, káros hatásai és az optimális korrupcióellenes politikák nagyban függenek az információs körülményektől, illetve az állami bürokrácia centralizáltságának fokától.

Számos további kérdés és kritika merülhet fel a mondottakkal kapcsolatban. Egyrészt az ismertetett modellek jellemzően a hivatalnokok ösztönzésére koncentrálnak, miközben kevésbé világos, hogy a korrupcióban érintett másik résztvevő fél, vagyis az állampolgár vagy a vállalkozó részéről mi a cselekedetek mozgatórugója. Ez talán összefügg a korrupció közkeletű definíciójának egyoldalú, csak a hivatali hatalomra koncentráló voltával is, amely mellett a korrupciós ügylet interaktív jellege kissé háttérbe szorul. Holott a korrupció megítélése szempontjából korántsem mindegy, milyen helyzetben van a vesztegető: másként ítélnénk meg egy olyan helyzetet, ahol a hivatalnok és az állampolgár viszonyában egyértelműen a kölcsönös előnyök dominálnak¹⁹, mint egy olyan helyzetet, ahol a korrupció létrejötté egyszerűen a hivatalnokok hatalmának következménye, és egyértelműen valamilyen járadék kisajátítása a cél, amit korrupció esetén az állampolgárok - jobb híján - kötelesek eltérni.²⁰ Ezt a különbséget, bár fontosnak érezhetjük, mindeddig ritkán hangsúlyozták expliciten a korrupciós modellek.²¹ Ugyanilyen eddig kevésbé kidomborított, ám fontos szempont lehet az állami és a vállalati korrupció elkülönítése, hiszen láttuk, hogy a modellek java része az állami korrupcióra koncentrálnak.

Másfelől láttuk, tudjuk, hogy a korrupció meglehetősen komplex jelenség. A közgazdasági

---

¹⁹Mint például Tirole (1986) vagy Mookherjee és Png (1995) modelljeiben, ahol az ügynök és az ellenőr a megbízó kárára alkot koalíciót, vagy Bowles és Garoupa (1997) írásában.

²⁰Lásd az említettek közül például Acemoglu és Verdier (1998, 2000), illetve Shleifer és Vishny (1993) cikkeit.

²¹Egy kivétel, mint láttuk, Polinsky és Shavell (2001).

következmények szociológiai és pszichológiai tényezőktől egyaránt függnék. Habár a szociológiai vonatkozásokkal kapcsolatban figyelemreméltó eredményeket szolgáltat például Andvig és Moene (1990) vagy Tirole (1996) modellje, de nem gondolhatjuk, hogy a társadalmi-kulturális normák, beidegződések releváns hatásai teljesen feltártak volnának.

Még kevésbé lehetünk elégedettek a pszichológiai tényezőkkel kapcsolatos eddigi kutatásokkal. Ameddig a modellekben a pszichológiai vonatkozások pusztán exogén módon jelennek meg (mondjuk egy egyéneként különböző típusváltozó, vagyis kívülről adott pszichológiai költség formájában), addig nem remélhetjük, hogy a korrupció és a pszichológia cizelláltabb összefüggéseit megértjük - holott a nem formális irodalom régóta hangsúlyozza ezek fontosságát (lásd például Anand és szerzőtársai (2004), valamint Zyglidopoulos és szerzőtársai (2009) írásait).

Hivatkozások

- Acemoglu, D., & Verdier, T. (1998). Property Rights, Corruption and the Allocation of Talent: A General Equilibrium Approach. *The Economic Journal*, 108, 1381-1403.
- Acemoglu, D., & Verdier, T. (2000). The Choice between Market Failures and Corruption. *American Economic Review*, 90, 194-211.
- Aidt, T., Dutta, J., & Sena, V. (2008). Governance Regimes, Corruption and Growth: Theory and Evidence. *Journal of Comparative Economics*, 36, 195-220.
- Aidt, T. S. (2003). Economic Analysis of Corruption: A Survey. *The Economic Journal*, 113, F632-F652.
- Amegashie, J. A. (2013). *Consumers' Complaints, the Nature of Corruption, and Social Welfare* (MPRA Paper No. 47215). University Library of Munich, Germany.
- Anand, V., Ashforth, B. E., & Joshi, M. (2004). Business as Usual: The Acceptance and Perpetuation of Corruption in Organizations. *The Academy of Management Executive*, 18, 39-53.
- Andvig, J. C., & Moene, K. O. (1990). How Corruption May Corrupt. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 13, 63-76.

- Balafoutas, L. (2011). Public Beliefs and Corruption in a Repeated Psychological Game. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 78, 51-59.
- Banerjee, A., Mullainathan, S., & Hanna, R. (2012). *Corruption* (Working Paper No. 17968). National Bureau of Economic Research.
- Barreto, R. A. (2000). Endogenous Corruption in a Neoclassical Growth Model. *European Economic Review*, 44, 35–60.
- Beck, P. J., & Maher, M. W. (1986). A Comparison of Bribery and Bidding in Thin Markets. *Economics Letters*, 20, 1-5.
- Becker, G. S., & Stigler, G. J. (1974). Law Enforcement, Malfeasance, and Compensation of Enforcers. *The Journal of Legal Studies*, 3, 1-18.
- Besley, T. (2012). *A jó kormányzat politikai gazdaságtana*. Aliena Kiadó.
- Besley, T., & McLaren, J. (1993). Taxes and Bribery: The Role of Wage Incentives. *The Economic Journal*, 103, 119-141.
- Bessenyei, I. (2004). Korrupció és adósságdinamika. *Sigma*, 35, 41-60.
- Bjørnskov, C. (2011). Combating Corruption: On the Interplay between Institutional Quality and Social Trust. *Journal of Law and Economics*, 54(1), 135–159.
- Blackburn, K., & Forgues-Puccio, G. F. (2009). Why is corruption less harmful in some countries than in others? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 72, 797–810.
- Bowles, R., & Garoupa, N. (1997). Casual Police Corruption and the Economics of Crime. *International Review of Law and Economics*, 17, 75 - 87.
- Buccirossi, P., & Spagnolo, G. (2006). Leniency Policies and Illegal Transactions. *Journal of Public Economics*, 90, 1281-1297.
- Cadot, O. (1987). Corruption as a Gamble. *Journal of Public Economics*, 33, 223-244.
- Cerqueti, R., Coppier, R., & Piga, G. (2012). Corruption, Growth and Ethnic Fractionalization: A Theoretical Model. *Journal of Economics*, 106, 153-181.
- Chang, J.-j., Lai, C.-c., & Yang, C. C. (2000). Casual Police Corruption and the Economics of Crime:: Further Results. *International Review of Law and Economics*, 20, 35-51.
- Choi, J. P., & Thum, M. (2005). Corruption and the Shadow Economy. *International Economic Review*, 46, 817-836.

- Echazu, L., & Bose, P. (2008). Corruption, Centralization, and the Shadow Economy. *Southern Economic Journal*, 75, 524-537.
- Eső, P., & Schummer, J. (2004). Bribing and Signaling in Second Price Auctions. *Games and Economic Behavior*, 47, 299-324.
- Fisman, R., & Miguel, E. (2007). Corruption, Norms, and Legal Enforcement: Evidence from Diplomatic Parking Tickets. *Journal of Political Economy*, 115, 1020-1048.
- Garoupa, N. (1997). The Theory of Optimal Law Enforcement. *Journal of Economic Surveys*, 11, 267-95.
- Harstad, B., & Svensson, J. (2006). *Bribes, Lobbying and Development*. C.E.P.R. Discussion Papers.
- Jain, A. K. (2001). Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 15, 71-121.
- Jellal, M., & Garoupa, N. (2007). *Information, Corruption and Optimal Law Enforcement* (MPRA Paper No. 38413). University Library of Munich, Germany.
- Kaufmann, D., & Vicente, P. C. (2011). Legal Corruption. *Economics and Politics*, 23, 195-219.
- Laffont, J.-J., & Tirole, J. (1993). *A Theory of Incentives in Procurement and Regulation*. The MIT Press.
- Lambert-Mogiliansky, A., Majumdar, M., & Radner, R. (2008). Petty Corruption: A Game-Theoretic Approach. *International Journal of Economic Theory*, 4, 273–297.
- Lambsdorff, J. (2005). *Consequences and Causes of Corruption: What do we know from a Cross-Section of Countries?* Passauer Diskussionspapiere: Volkswirtschaftliche Reihe.
- Lambsdorff, J., & Nell, M. (2007). *Fighting Corruption with Asymmetric Penalties and Leniency* (Center for European, Governance and Economic Development Research Discussion Papers No. 59). University of Goettingen, Department of Economics.
- Levin, J. (2009). The Dynamics of Collective Reputation. *The B.E. Journal of Theoretical Economics*, 9, 1-25.
- Lien, D.-H. D. (1986). A note on competitive bribery games. *Economics Letters*, 22, 337-341.
- Lui, F. T. (1985). An Equilibrium Queuing Model of Bribery. *Journal of Political Economy*, 93, 760-81.

- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110, 681–712.
- Mauro, P. (2004). The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth. *IMF Staff Papers*, 51, 1.
- Menezes, F. M., & Monteiro, P. K. (2006). Corruption and Auctions. *Journal of Mathematical Economics*, 42, 97-108.
- Mookherjee, D., & Png, I. P. L. (1992). Monitoring vis-a-vis Investigation in Enforcement of Law. *American Economic Review*, 82, 556-65.
- Mookherjee, D., & Png, I. P. L. (1995). Corruptible Law Enforcers: How Should They be Compensated? *The Economic Journal*, 105, 145-159.
- Motta, M., & Polo, M. (2003). Leniency Programs and Cartel Prosecution. *International Journal of Industrial Organization*, 21, 347-379.
- Persson, T., Roland, G., & Tabellini, G. (1997). Separation of Powers and Political Accountability. *The Quarterly Journal of Economics*, 112, 1163-1202.
- Persson, T., Roland, G., & Tabellini, G. (2000). Comparative Politics and Public Finance. *Journal of Political Economy*, 108, 1121–1161.
- Polinsky, A. M., & Shavell, S. (2001). Corruption and Optimal Law Enforcement. *Journal of Public Economics*, 81, 1-24.
- Prat, A., & Strömberg, D. (2011). *The Political Economy of Mass Media* (CEPR Discussion Papers No. 8246). C.E.P.R. Discussion Papers.
- Rose-Ackerman, S. (1975). The Economics of Corruption. *Journal of Public Economics*, 4, 187-203.
- Saha, B. (2001). Red Tape, Incentive Bribe and the Provision of Subsidy. *Journal of Development Economics*, 65, 113-133.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108, 599-617.
- Spengler, D. (2012). *Endogenising Detection in an Asymmetric Penalties Corruption Game* (Discussion Papers No. 12/20). Department of Economics, University of York.
- Svensson, J. (2005). Eight Questions about Corruption. *Journal of Economic Perspectives*, 19, 19-42.

- Tirole, J. (1986). Hierarchies and Bureaucracies: On the Role of Collusion in Organizations. *Journal of Law, Economics and Organization*, 2, 181-214.
- Tirole, J. (1996). A Theory of Collective Reputations (with Applications to the Persistence of Corruption and to Firm Quality). *The Review of Economic Studies*, 63, 1-22.
- Zyglidopoulos, S., Fleming, P., & Rothenberg, S. (2009). Rationalization, Overcompensation and the Escalation of Corruption in Organizations. *Journal of Business Ethics*, 84, 65-73.